

Dom uten hjemmel

Når dommeren tar retten og rettigheten fra deg — og kaller det rettferdighet

En kritisk analyse av domstolenes rolle, maktoverskridelse og den glemte ydmykheten

---

— med grunnlag i norsk og internasjonal rett, filosofi, rettshistorie og bibelsk tenkning

De stjeler retten og rettigheten din — i kappe **og med statens velsignelse. Og de kaller det rettferdighet.** Jeg tilbyr analyse av dommer i din sak. Med min erfaring og kunnskap er det forholdsvis enkelt, fordi de fleste dommere er ikke særlig intelligente i feilene og kriminaliteten de gjør. <https://giskeparalegal.no/>

Jeg bruker ikke korrupsjon bare i straffelovens snevre forstand, men i en bredere moralsk og institusjonell betydning: som fordervelse av dømmekraft, integritet og sannhetssøken i dommerrollen. Der dommere systematisk beskytter systemet, overser avgjørende bevis og erstatter ærlig rettsanvendelse med selvrettferdig maktutøvelse, foreligger det etter mitt syn en form for institusjonell og mental korrupsjon — og i kvalifiserte tilfeller også mulig straffbart myndighetsmisbruk. Bibelen kaller dem reprobater «fordi de ikke elsker sannheten». 2 Thessalonians 2:10-12 > Romans 1:28.

Innledning: Det stille statskuppet	2
Del I: Rettens egentlige kilde — bare personer skaper rett	2
Del II: Norsk rettshistorie — fra Gulatingsloven til Høyesterett	5
Del III: Montesquieu og maktfordelingens filosofi	7
Del IV: Det kriminelle problemet — når systemet selv begår urett	8
Del V: Rettsliggjøringen — når dommere overtar politikken	13
Del VI: Filosofiske søyler — Aristoteles, romerretten og Locke	14
Del VII: Den bibelske dimensjonen — dommerens ydmykhet	15
Del VIII: Hovmodet som juridisk last	17
Del IX: Det økonomiske problemet — domstolen som juriststandens pengemaskin	18
Del X: Er slike dommer «null and void»? — Det juridiske svaret	23
Del XI: Tre konkrete eksempler — dommere som brøt sin grense	33
Del XII: Hva bør gjøres?	37
Konklusjon: Rettens tjener, ikke dens herre	39
Kildeliste	39

Når dommere eller domstoler systematisk overser avgjørende bevis, tåler pliktstridige prosessbrudd, belønner urettvist sine jurist kolleger foran skranken med sin dom, beskytter systemets egne feil eller gir uhjemlet maktutøvelse et skinn av legitimitet, kan dette derfor beskrives som institusjonell og mental korrupsjon, selv om vilkårene for strafferettslig korrupsjon i snever forstand ikke nødvendigvis er oppfylt.

Der korrupsjon ikke kan bevises, er det mest nærliggende strafferettslige grunnlaget ofte misbruk av offentlig myndighet, tjenestefeil eller bevisrelaterte straffebud som uriktig forklaring og dokumentfalsk. Der heller ikke dette kan bevises, står fortsatt sterke kategorier igjen: tvistelovsstridighet, grunnlovsbrudd, EMK-krenkelse, ugyldighet og rettssikkerhetssvikt.

Innledning: Det stille statskuppet

Det finnes en type makt som er særlig farlig, fordi den ikke rykker frem med trommer og trompeter, men kler seg i kapper og pergament. Det er dommermakten — en makt som i sin reneste form skal tjene loven, men som i sin degenererte form begynner å *skape* den.

I norsk og internasjonal rettstenkning har det lenge vært et grunnleggende prinsipp at dommere ikke *skaper* rett — de *anvender* rett. De tolker avtaler inngått mellom personer og juridiske personer. De løser tvister innenfor rammer som lovgiver og partene selv har satt. Og likevel ser vi i vår tid en stadig mer ekspansiv dommerrolle, der rettsapparatet griper inn i politiske spørsmål, omdefinierer samfunnskontrakter og overprøver folkevalgtes beslutninger på måter som verken loven eller demokratiet gir dekning for.

Dette er ikke bare et juridisk problem. Det er et demokratisk, filosofisk og — som vi skal se — et dypt moralsk problem. En trussel ikke fra utsiden av rettsstaten, men fra dens innerste rom.

Del I: Rettens egentlige kilde — bare personer skaper

rett

Bilen, naboen og den dypeste sannheten i jussen

La meg begynne med noe enkelt og konkret — noe enhver kan kjenne seg igjen i.

Når to mennesker inngår en avtale, skjer noe bemerkelsesverdig. De skaper rett. Ikke Stortinget. Ikke regjeringen. Ikke en dommer. Det gjør *de* — to frie personer som forplikter seg til hverandre med ord, håndslag eller signatur.

Tenk på det: Du kjøper en bil av naboen. Dere blir enige om pris, tidspunkt og tilstand. I det øyeblikket dere slår til på det, er det skapt en rettsvirkning som binder dere begge. Han har plikt til å levere bilen i avtalt stand. Du har plikt til å betale. Ingen annen person i verden — ikke kongen, ikke statsministeren, ikke høyesterettsjustitiarius — har vært med på å skape den forpliktelsen. Den springer ut av *dere* og *deres* frie vilje.

Her er en setning som burde henges opp i ethvert rettslokale i landet:

Bare personer kan skape rett. Ingen annen kan det.

Det er ikke en radikal påstand. Det er grunnleggende norsk og internasjonal rettslære. Norges Lover 5-1-1 — det eldste og mest fundamentale av alle norske privatrettslige regelverk, vedtatt på 1600-tallet men med røtter til middelalderen — slår fast at «Mund, Haand og Segl» binder parter, fordi rett oppstår i møtet mellom *viljer*. To mennesker som sier «dette er vår avtale» — *det* er rettsskapelsen. Alt annet er tolkning og håndheving av noe som allerede er skapt.

Som Store norske leksikon formulerer det om avtaleretten: «Avtalefriheten handler om at enhver kan inngå en avtale med hvem man vil, og dermed stifte rettigheter og plikter. Avtalefriheten er en konsekvens av at vi i vårt samfunn legger til grunn at individene har selvbestemmelsesrett.»

Det er individene — ikke staten, ikke domstolene — som er rettens egentlige skapere i det sivile liv.

Det latinske prinsippet *pacta sunt servanda* — avtaler skal holdes — er ikke bare en juridisk regel. Det er en sivilisasjonens grunnsetning. Det sier: du er din vilje, og din vilje binder deg. Det er i dette vi er likeverdige borgere. Det er i dette friheten bor.

Hva dommeren egentlig skal gjøre

Dommerens rolle, den dagen du og naboen er uenige om bilens tilstand, er ikke å skape ny rett. Den er å *finne ut hva dere avtalte* — hva dere mente, hva dere forventet av hverandre, hva en fornuftig person i tilsvarende situasjon ville ha forstått.

Dommeren er et instrument for å finne frem til den retten *dere selv* allerede har skapt. Han er ikke rettskilden. Han er rettens tolk.

Kjøpsloven § 89 formulerer tolkningsstandarder nøyaktig: «den forståelse som en fornuftig person i samme stilling som den annen part rimeligvis ville ha hatt under tilsvarende forhold». Ikke dommerens forståelse. Ikke samfunnets ønsker. Partenes forståelse. Internasjonalt slår UNIDROIT-prinsippene om kontraktstolkning det samme fast: en kontrakt «skal tolkes etter partenes felles intensjon».

Det er subsumpsjon — ikke kreativitet, ikke politikk, ikke visjonær samfunnsenkning. Det er disiplin.

Tvisteloven bekrefter: Dommeren håndhever, skaper ikke

Tvisteloven § 1-1, som regulerer all sivil rettspleie i Norge i dag, er presis i sitt formål: loven skal ivareta «den enkeltes behov for å få **håndhevet sine rettigheter og løst sine tvister**». Ikke skapt. Ikke utvidet. Håndhevet.

Tvisteloven § 1-3 krever at den som reiser sak, må påvise «et reelt behov for å få kravet avgjort overfor saksøkte». Retten behandler eksisterende rettigheter mellom eksisterende parter. Ikke abstrakte spørsmål. Ikke politiske ønsker. Ikke fremtidsvisjoner. Rettens mandat er avgrenset til det som allerede er skapt av menneskene selv — gjennom lov, avtale eller anerkjente rettsforpliktelser.

Det er ikke tilfeldig. Det er den norske lovgivers bevisste valg om hva domstolene er til for.

Avtaleloven § 36 — sikkerhetsventil, ikke hoveddør

Avtaleloven § 36 — lempingsregelen — er et legitimt verktøy for å korrigere åpenbart urimelige avtaler mellom parter med svært ulik styrke. Formålet er «å rette opp skjevheter i avtaleforholdet og beskytte den svake part». Det er en nødvendig sikkerhetsventil i systemet.

Men det er nettopp *en ventil* — et snørt unntak fra den grunnleggende regelen om at avtaler skal holdes. Det er ikke en generell fullmakt for dommere til å omskrive avtaler etter sin egen oppfatning av hva som er rimelig i samfunnsmessig forstand. Når dommere i praksis begynner å bruke slike ventiler som hoveddør — når ethvert tolkningsspørsmål blir en mulighet til å injisere dommerens egne verdier inn i partenes avtale — da er det ikke lenger avtaleretten som styrer. Da er det dommermakten. Og da er friheten truet.

Del II: Norsk rettshistorie — fra Gulatingsloven til Høyesterett

Gulatingsloven: Loven tilhørte folket

Gulatingsloven, Norges eldste lov, oppsto ca. 930 og ble skriffestet på 1100-tallet. Den viser noe fundamentalt om det norrøne rettsbegrepet: *loven tilhørte folket, ikke dommerne*.

Lagmennene hadde ansvaret for å huske lovene utenat og si dem frem på tinget. De eide dem ikke. De forvaltet dem på vegne av fellesskapet. På Gulatinget — den store demokratiske forsamlingen på Vestlandet — kom bønder og frie menn sammen for å fastslå hva loven sa og løse tvister etter den. Dommerens rolle var å være en levende lovbok, ikke en lovskaper.

Gulatingsloven var Europas mest demokratiske rettssystem i sin tid. Og det demokratiske elementet besto nettopp i at loven tilhørte folket — ikke en særskilt kaste av dommere som kunne forme den etter eget skjønn.

Magnus Lagabøtes landslov (1274): «Satt til å si frem loven»

I 1274 vedtok kong Magnus Lagabøte — «lovforbedreren» — Norges første landsomfattende lov, en av Europas første nasjonale lovverk. Selve kongenavnet er avslørende: han *forbedret* loven, slik en lovgiver gjør. Det var ikke dommerens oppgave.

Magnus Lagabøtes landslov definerer lagmannens — dommerens — rolle med en

presisjon som burde stå som en grunnlov for alle moderne dommere:

«Det er nidingsdrap hvis noen dreper en lagmann, som er satt til å si frem loven for folk, fordi da hogger han ned alle menneskers rettferdighet. Dette fordi lagmannen har samme plikt til å si frem loven for alle i sitt lovområde, både rike og fattige.»

«Satt til å si frem loven» — ikke lage den, ikke forbedre den etter eget skjønn, ikke tolke den i lys av sine egne politiske preferanser. *Si frem*. Lagmannen er ordets mann, lovens røst — ikke lovens arkitekt.

Og selve Gulatingsdelen av Landsloven presiserer maktfordelingen med ytterligere klarhet:

«For ingen må bryte lagmannens lovutsagn med mindre kongen ser at lovboka sier noe annet, eller kongen med kloke menns samtykke mener at noe annet er riktigere, for kongen er satt over lovene.»

Her er maktfordelingen krystallklar, fem hundre år før Montesquieu formulerte den: lagmannen tolker og sier frem. Bare kongen — og kun med «kloke menns samtykke», altså en form for folkerepresentasjon — kan *endre* loven. Dommerens rolle og lovgiverens rolle er holdt strengt atskilt. Den som bryter denne grensen, begår ikke bare et juridisk overtramp — i middelalderens forståelse begikk han nesten en nidingshandling mot «alle menneskers rettferdighet».

Telefonsjikanedommen (Rt. 1952 s. 989): Høyesterett holder grensen

Den berømte telefonsjikanedommen er det klareste norske Høyesterett-eksempelet på prinsippet om at dommeren ikke kan skape ny rett. En mann hadde ringt en gift dame gjentatte ganger på en plagsom og sjikanøs måte. Tingretten fant at dette falt inn under straffeloven § 181 om å forstyrre «den alminnelige fred og orden».

Høyesterett var uenig. Retten forholdt seg strengt til lovens ordlyd: oppringningene forstyrret *den private freden* til damen, men ikke *den alminnelige freden*. Det fantes ikke lovgrunnlag for straff. Selv om Høyesterett selv mente handlingen var klart straffverdig — burde straffes — frifant de mannen, fordi loven ikke sa det. Og la til: det er Stortingets oppgave å lage den loven, ikke Høyesteretts.

Stortinget vedtok senere en slik lov. Men for sent til å ramme den aktuelle handlingen — i tråd med Grunnloven § 97 om forbud mot tilbakevirkende lover.

Dette er rettsstaten i sin klareste form: dommeren sier «loven sier ikke dette», og overlater til lovgiver å bestemme hva loven *bør* si. Det er selve essensen av maktfordelingsprinsippet i praksis.

Den akademiske erkjennelsen av spenningen

Likevel — og dette er viktig å erkjenne ærlig — har norske domstoler, og særlig Høyesterett, i praksis drevet en viss rettsskapende virksomhet. Som det erkjennes i akademisk juridisk litteratur: «Det er påfallende når man sammenligner den skepsis som det har vært i det juridiske miljø (også blant dommere) til domstolenes rettsskapende virksomhet på det normative plan, med den store aktivitet domstolene faktisk har utvist i å skape generelle rettsregler og rettsprinsipper.»

Det er denne spenningen — mellom prinsippet og praksis — som er artikkelens tema. Og det er prinsippet som bør seire.

Del III: Montesquieu og maktfordelingens filosofi

«Munnen som uttaler lovens ord»

Da den franske statsfilosofen Charles-Louis de Montesquieu (1689–1755) utformet maktfordelingsprinsippet i sitt hovedverk *De l'Esprit des Lois* («Lovenes ånd») fra 1748, hadde han en meget klar oppfatning av dommerens plass. Han ønsket ikke å se domstolene som noen egentlig statsmakt. De skulle kun være «munnen som uttaler lovens ord».

Maktfordelingsprinsippetets kjernepunkt var at makt skulle stanse makt. I Montesquieus egne ord, gjengitt og oversatt i norsk juridisk litteratur: «Alt vil gå tapt dersom den samme personen eller organ utøver de tre funksjonene: den å gi lover, den å utøve de offentlige avgjørelsene og den å dømme kriminelle handlinger eller tvister mellom individer.»

Montesquieu hadde sett på nært hold hva som skjer når maktene flyter sammen — i

Frankrikes enevelde, i parlamentene der adelige dommere blandet juridisk og politisk rolle. Hans svar var å holde dem radikalt atskilt. Bemerkelsesverdig nok var han selv dommer i det franske parlamentet i Bordeaux. Han kjente systemet innenfra — og han fryktet det.

Grunnloven av 1814: Maktfordelingen vedtatt uten debatt

Disse tankene la grunnlaget for den norske Grunnloven av 1814. Stortinget fikk den lovgivende makt, regjeringen den utøvende, og domstolene den dømmende.

Maktfordelingen ble vedtatt på Eidsvoll uten debatt — ikke fordi den var ukontroversiell, men fordi den ble ansett som selvsagt grunnlag for et fritt samfunn etter eneveldet.

Montesquieu så opprinnelig for seg at domsmakten burde legges til domstoler sammensatt av personer valgt ved loddtrekning blant folket, for kort tid. Han var skeptisk til faste, livslange dommere. Det er en skepsis som fortjener fornyet oppmerksomhet.

Del IV: Det kriminelle problemet — når systemet selv begår urett

Fra juridisk til kriminelt overtramp

Hittil har vi behandlet domstolenes maktoverskridelse som et demokratisk og filosofisk problem. Men det er nødvendig å kalle det ved sitt rette navn når det tilspisser seg: det er også et **kriminelt problem**.

Høyesterettsadvokat John Christian Elden — en av Norges mest erfarne straffeprosessadvokater — har uttalt at når dommere går utover sitt mandat og sin lovfestede makt, blir konsekvensen at **staten selv og de ansvarlige enkeltpersonene blir erstatningsansvarlige** overfor dem som utsettes. Det er ikke lenger bare et spørsmål om feil rettsstolkning eller ukloge avgjørelser. Det er spørsmål om rettslig ansvar for ulovlig myndighetsutøvelse.

Dette er ikke en abstrakt akademisk påstand. Det er nedfelt i norsk rett.

Skadeserstatningsloven gir grunnlag for erstatningskrav mot staten ved ulovlig

myndighetsutøvelse. Den europeiske menneskerettskonvensjonen artikkel 13 pålegger staten å sørge for effektive rettsmidler der konvensjonsrettigheter er krenket. Og Grunnloven § 113 slår fast det grunnleggende legalitetsprinsippet: inngrep i borgernes rettssfære krever lovhjemmel. Uten slik hjemmel er inngrepet ikke bare ulovlig — det kan utløse erstatningsansvar.

Klomsæt-saken: Når rettsstaten setter seg selv stevne

Sigurd Klomsæt er en av Norges fremste forsvarsadvokater — mannen som sto opp for rettssikkerheten i Baneheia-saken, Birgitte Tengs-saken, og Silje-saken i Akerbakken, der to små gutter ble utsatt for falske drapsanklager. Gjennom tiår har han kjempet mot systemet når systemet tok feil. Men Klomsæt-saken handler om noe enda mer grunnleggende: hva som skjer når **rettsstaten bestemmer seg for å ta noen** — og bruker systemet som våpen.

I 2012–2013 ble Klomsæt anklaget for å ha lekket bilder av Anders Behring Breivik til pressen, etter at han som bistandsadvokat i 22. juli-saken hadde mottatt en CD med materiale fra politiet. Politiet hadde vannmerket bildene digitalt for å spore eventuelle lekkasjer. Vannmerket ble sporet til Klomsæts kode. Han nektet kategorisk for å ha stått bak lekkasjen — og nektet å vedta et forelegg på 20 000 kroner, hvilket betyr at han valgte en åpen rettssak fremfor å akseptere en ufortjent skyldanerkjennelse.

I straffesaken ble det avslørt at politioverbetjent Ole Jørgen Hafredal hadde manipulert bildene digitalt på en hemmelig måte som hans egne sjefer ikke visste om — og at han brukte en demoversjon av programvaren som sakkyndige slo fast var teknisk utilstrekkelig. Oslo tingrett rettet sterk kritikk mot politiets etterforskning. Klomsæt ble frikjent enstemmig — og uttalte etterpå at «de forhold som er avdekket om Oslo Politiets håndtering av såkalte bevis i denne saken, gjør meg skremt med tanke på folks muligheter til å vinne frem i kampen mot falske anklager i dette landet.»

Men straffefrifinnelsen kom for sent. I den parallelle sivile saken var han allerede fratatt advokatbevillingen — sitt levebrød. Systemet hadde klart å knekke ham på ett felt, selv om det tapte i straffesaken.

Skavang — og mønsteret som gjentar seg

Politiadvokat Knut Stray Skavang var aktor i straffesaken mot Klomsæt. Han var

ansvarlig påtaleadvokat for den etterforskningsprosessen som tingretten slo fast var preget av ensidig etterforskning og utilstrekkelig bevisføring. Riksadvokat Tor-Aksel Busch konkluderte med at Skavang hadde utvist «grov uforstand i tjenesten» og slo dette fast med en påtaleunntatelse. Riksadvokaten konstaterte at Skavang som påtaleansvarlig hadde opptrådt «kvalifisert klanderverdig».

En påtaleunntatelse er ikke frifinnelse — det er en konstatering av at straffbare vilkår er oppfylt, men at påtale unntates. Skavang ble altså konstatert å ha handlet klanderverdig i utøvelsen av statens anklagemakt.

Det som gjør dette til mer enn én enkelt sak, er det som skjedde ti år senere. I Sonia Loinsworths sak — grunnleggeren av foreningen Rettssikkerhet for alle, som ble utsatt for det som beskrives som en uskyldig domfellelse — ledet den samme politiadvokat Knut Stray Skavang etterforskningsarbeidet. Og igjen ble det konstatert at etterforskere, herunder spesialetterforsker Gina Kathrine Kjendlie fra Oslo politidistrikt, manipulerte regnskapstall og presenterte falske bevis under ed i tingretten.

Den samme politiadvokaten. Det samme mønsteret. Ti år senere.

Foreningen Rettssikkerhet for alle beskriver Loinsworths sak slik: «Det er fortellingen om hvordan tunnelsyn, fordommer og forutinntatte holdninger hos politiet og påtalemyndigheten skaper forbrytere der de ikke finnes.»

Klomsæt om rettsstaten: «Når man har bestemt seg for at noen skal tas»

I intervjuet der Klomsæt forteller om sin egen sak og om sakene han har kjempet i gjennom et langt karriere, formulerer han det med en klarhet som rammer: «**Når rettsstaten har bestemt seg for at noen skal tas.**»

Det er ikke en anklagende overforenkling fra en bitter taper. Det er en erfaren jurists observasjon av et systemisk mønster. Klomsæt kjenner dette mønsteret fra Baneheia, der Viggo Kristiansen satt uskyldig i nesten 21 år. Kristiansen er formelt frifunnet og har fått en beklagelse fra Riksadvokaten for å ha blitt utsatt for justismord. Klomsæt kjenner det fra Birgitte Tengs-saken, der fetteren til Birgitte ble frikjent i lagmannsretten etter at Klomsæt hadde avslørt fremprovoserte tilståelser gjennom manipulerende avhørsteknikker — og der Den europeiske menneskerettsdomstol i

2003 dømte den norske stat til å betale erstatning.

Mønsteret er det samme: etterforskning som bare går i én retning. Bevis som tilpasses konklusjonen, ikke konklusjoner som trekkes fra bevisene. Påtalemyndighet og domstolsapparat som lukker seg om en sak og nekter å se det som taler den siktede til fordel.

Det juridiske ansvaret for systemovergrep

Hva er de rettslige konsekvensene av dette? Her er svaret klart i norsk og internasjonal rett, selv om det sjelden håndheves:

Straffeloven kapittel 19 verner offentlig myndighet og tilliten til den, men rammer også tjenestemenn som misbruker sin myndighet. Den som forsettlig eller grovt uaktsomt fremlegger falske bevis i en straffesak, begår dokumentfalsk (straffeloven § 361) og mulig falsk forklaring (straffeloven § 221). Det er alvorlige straffbare handlinger.

Skadeserstatningsloven gir grunnlag for erstatningskrav mot staten ved ulovlig myndighetsutøvelse — og i prinsippet mot enkeltpersoner som med forsett eller grov uaktsomhet volder skade i tjenesten.

EMK artikkel 6 garanterer retten til rettferdig rettergang. Når politiet manipulerer bevis og presenterer falske fakta for domstolene, er dette ikke bare en saksbehandlingsfeil — det er en krenkelse av en av de mest fundamentale rettssikkerhetsgarantiene i europeisk rett.

EMD har i en rekke saker slått fast at stater er ansvarlige der bevismanipulasjon og ensidig etterforskning har ledet til uriktige domfellelser — og har pålagt stater å betale erstatning.

Dommerne som passiv medvirker

Her er det kritiske spørsmålet artikkelen stiller: Hva er dommerens ansvar når bevisene som presenteres for retten er manipulerte, og dommeren — i strid med sitt mandat — unnlater å prøve dem kritisk nok?

Twisteloven og straffeprosessloven gir dommeren en aktiv rolle i bevisvurderingen. Dommeren skal ikke bare passivt motta det som presenteres — han har ansvar for å

sikre at saken er tilstrekkelig opplyst. Når tingretten i Klomsæt-saken avsa dom uten å ha tilgang til de digitale bevisene forsvaret krevde utlevert, og da lagmannsretten bekreftet denne mangelen — brøt domstolene ikke bare prosessplikten, de bidro aktivt til å gi statens ulovlige myndighetsutøvelse en rettslig mantel av legitimitet.

Det er her det juridiske og det kriminelle møtes. Dommeren som gir sin stempel av godkjenning til politiets manipulerte bevisføring, overskrider ikke bare sitt mandat. Han blir medvirker til det overtrampet som er begått mot den tiltalte. Han er ikke lenger lovens «munn» — han er den som gir det ulovlige et rettssals stempel av rettferdighet.

Magnus Lagabøte visste dette. Han kalte det et nidingsdrap mot «alle menneskers rettferdighet» å ta livet av den som var «satt til å si frem loven». Men det finnes en annen form for nidingsverk mot rettferdigheten: dommeren som lar bevismanipulasjon passere, som unnlater å stille de kritiske spørsmålene, som lar systemets press overstyre sin plikt til å finne sannheten.

Systemets selvbeskyttelse: Det aller farligste

Det mest foruroligende i Klomsæt-saken og Loinsworth-saken er ikke enkeltpersonenes handlinger. Det er systemets evne til å beskytte seg selv. Da Spesialenheten for politisaker henla saken mot Skavang, var det Riksadvokaten som måtte omgjøre. Da Klomsæt vant i straffesaken, hadde han allerede tapt advokatbevillingen i den sivile saken. Justismordene i Baneheia og Birgitte Tengs-saken ble holdt oppe i årtier av et system som konsekvent avviste ny informasjon.

Det er maktens selvbevaringsinstinkt. Og det er nettopp dette Montesquieu advarte mot: makten som beskytter seg selv mot korrigerende. Det er dette Magnus Lagabøte forsøkte å forhindre med sin skarpe avgrensning av dommerens og lovgiverens roller: at ingen enkelt person eller organ skulle sitte med kontroll over både anklage, bevis og dom.

Når politiet konstruerer saken, påtalemyndigheten fører den, og domstolene stempelvarslar den — uten at noen av dem stilles til ansvar — da er ikke maktfordelingen lenger en beskyttelse. Den er blitt til en fest med tre venner som dekker for hverandre.

Del V: Rettsliggjøringen — når dommere overtar politikken

Makt flyttes fra politikere til dommere

I Makt- og demokratiutredningen (NOU 2003:19) — en av de mest grundige norske gjennomgangene av maktforholdene i det norske samfunnet — ble rettsliggjøring identifisert som et sentralt demokratisk problem. Stortingets justiskomité har gjengitt utredningens kjernefunn: «Domstolene og andre rettslige organer øker sin beslutningskompetanse på bekostning av politikk og forvaltning. Rettsliggjøring innebærer at rettsorganene får økende betydning på bekostning av folkevalgt myndighet, og at skillet mellom lovgivning og lovanvendelse blir visket ut.»

Maktutredningene konstaterte videre at makten bokstavelig talt er «flyttet fra politikere til dommere». Dette er ikke en metafor. Det er en beskrivelse av en strukturell forskyvning — en som ingen folkevalgt forsamling har vedtatt, og som ingen velger har stemt over.

Rettsliggjøringen «skaper økt etterspørsel etter advokattjenester», konstaterte utredningen. Den er ikke nøytral. Den tjener bestemte interesser — og de interessene tilhører ikke vanlige folk.

Den stille overføringen av makt

Det er noe nesten usynlig ved denne maktoverføringen. Den skjer ikke ved dekret. Den skjer ord for ord, avsnitt for avsnitt, dom for dom — når dommere gradvis utvider sin tolkningsadgang til å bli noe mer enn tolkning. Når «reelle hensyn» — et nødvendig juridisk begrep — etter hvert betyr «det jeg, dommeren, synes er fornuftig».

Som kritikken av Eckhoffs rettskildelære har påpekt, etterlater avveiningsmodellen en stor restsoner for dommernes egne vurderinger. I dette rommet bor fristelsen: fristelsen til å la egne oppfatninger om samfunnet, rettferdigheten og det ønskelige fylle tomrommet som loven nødvendigvis etterlater. Torstein Eckhoff selv advarte mot troen på lovens «magiske kraft» — forestillingen om at et problem er løst bare fordi det er regulert. Det er en advarsel som også gjelder det motsatte: at et juridisk svar fra en dommer ikke automatisk er et godt svar for samfunnet.

Judicial activism: Det internasjonale bildet

Problemet er ikke norsk. I USA ble det illustrert med all tydelighet i 1973, da Høyesterett i *Roe v. Wade* fastslo at retten til abort er grunnlovsbeskyttet — uten at det står noe om dette i den amerikanske grunnloven. Et ekstremt omstridt politisk spørsmål ble løftet ut av demokratiet og avgjort av dommere. Den progressive jubelen over avgjørelsen stilnet raskt i møte med massiv motmobilisering — fordi folk forsto at noe viktig var kuppet fra dem.

I 2000 avgjorde den amerikanske Høyesterett under dissens 5–4 presidentvalget mellom Bush og Gore, gjennom å påby stansing av omtelling av stemmene. Det er vanskelig å la være å spørre om den dommeren som satt «på vippen», var utnevnt av en demokratisk eller en republikansk president — og om det kan ha hatt noe å si for avgjørelsen.

I Norge har vi sett tilsvarende tendenser: klimasøksmålet, Fosen-saken, NAV-skandalen og tolkning av EØS-rett har alle vist at norske domstoler beveger seg stadig lenger inn på politikkenes territorium.

Fosen-saken: Domstolsmakt uten demokratisk ansvar

Fosen-saken illustrerer dilemmaet presist. Norske samer «vant» i Høyesterett. Men dommen skapte en konstitusjonell fastlåsning: regjeringen og Stortinget ble stående uten klare veier fremover, mens dommere hadde truffet en avgjørelse med vidtrekkende politiske og praktiske konsekvenser som de selv ikke var ansvarlige for å håndtere. Jo mer lovgiver åpner for at politiske spørsmål kan gjøres til gjenstand for domstoloverprøving, desto større er faren for å flytte makt fra valgte til ikke-valgte organer.

Del VI: Filosofiske søyler — Aristoteles, romerretten og Locke

Aristoteles og lovens suverenitet

Lenge før Montesquieu advarte Aristoteles mot det han kalte «styret ved dekret» — der herskerne avgjorde sak for sak etter eget skjønn, i stedet for å følge generelle

lover. I *Politikken* argumenterte han for at det å styre etter loven er bedre enn å styre etter menn, fordi loven er fri for lidenskap og egeninteresse.

En dommer som setter sin egen tolkning og overbevisning over den nedskrevne lov, bryter med dette grunnprinsippet. Aristoteles forstod noe dypt: det er nettopp lovens upersonlighet som er dens kraft. Når dommere begynner å «aktivere» den etter egne preferanser, erstattes lovens autoritet med dommerens autoritet. Det er ikke fremgang — det er tilbakevenden til willkür.

Romerretten: **ius dicere, ikke **ius facere****

Romerretten — grunnlaget for all vestlig juridisk tenkning — hadde et klart prinsipp: dommeren *erklærer* retten, han skaper den ikke. *Ius dicere*, ikke *ius facere*. Han leser og anvender de rettigheter som er skapt gjennom lov og avtale mellom partene.

Magnus Lagabøte visste dette. Han hadde norsk rettstradisjon å bygge på, men han bygde også på romerretten — Landsloven er strukturert etter den romerske *Corpus iuris civilis* (Codex), bevisst og eksplisitt. Det er ikke tilfeldig at Landsloven har ni bolker — akkurat som Codex. Lagabøte ville vise at den norske retten sto i den romerske lovgivningstradisjonens rekke.

Legalitetsprinsippet som romerretten utviklet — at inngrep overfor borgerne krever grunnlag i lov — er nedfelt i Grunnloven § 113 og gjelder i alle rettsstater i dag. Det er rettens grunnlov. Og det gjelder like mye for dommeren som for forvaltningen: han kan ikke gripe inn i borgernes rettssfære uten grunnlag i noe som er skapt av folket gjennom demokratisk prosess.

John Locke: Loven er folkets kontrakt

John Lockes *Two Treatises of Government* (1689) la grunnlaget for en tanke som er felles for liberalismen og demokratiet: Loven er resultatet av en sosial kontrakt mellom borgerne. Ingen — verken konger, parlamentsmedlemmer eller dommere — har rett til å endre denne kontrakten uten folkets samtykke. Dommere som skaper ny rett, bryter i realiteten kontrakten de var satt til å håndheve.

Del VII: Den bibelske dimensjonen — dommerens

---

ydmykhet

Kritikken av hovmodige dommere er ikke noe nytt. Den går tusenvis av år tilbake og er nedfelt i de tekstene som har dannet grunnlaget for vestlig sivilisasjon.

Femte Mosebok: Dommerens presise mandat

I Femte Mosebok 16:18–20 gis dommerne i Israel klare instruksjoner: «De skal dømme folket med rettferdig dom. Du skal ikke vri retten. Du skal ikke gjøre forskjell på folk, og du skal ikke ta imot bestikkelser [...] Det er rettferdighet, og bare rettferdighet, du skal søke.»

Dommeren er altså ikke en fri aktør. Han er bundet av rettferdigheten — ikke av sin egen visjon om hva som er rett. Han skal *søke* rettferdigheten, ikke *definere* den. Det er en bevisst og dyp begrensning av dommerens rolle.

Og Femte Mosebok 17:11 er enda mer direkte: «Du skal ikke vike av fra den dom de kunngjør for deg, verken til høyre eller til venstre.» Dommeren er ikke gitt spillerom til kreativ nyfortolkning. Han dømmer etter det som er kunngjort — etter loven som allerede eksisterer.

Ordspråkene: Selvrettferdighetens fallgruve

Ordspråkene 21:2 fastslår: «Alle menneskers veier er rette i deres egne øyne, men Herren veier hjertene.» Dette er en dyp advarsel om selvrettferdighet — den farligste av alle feil for en dommer. Den som er overbevist om sin egen rettferdighetssans, har allerede tatt det første skritt mot korrupsjon. Ikke nødvendigvis korrupsjon av penger, men korrupsjon av karakter: troen på at ens egne preferanser er rettferdigheten.

Ordspråkene 17:15 slår fast: «Den som frifinner den skyldige og den som dømmer den rettferdige — begge er de en vederstyggelighet for Herren.» Dommeren som vrider retten — i hvilken retning det enn er, mot anklagede eller mot den anklagede — er ikke en rettferdighetens tjener. Han er en trussel mot rettferdigheten selv.

Jesaja 10:1–2: Profetens anklage

Profeten Jesaja rettet en brennende anklage mot sine samtidere dommere: «Ve dem som gir urettferdige lover, og dem som skriver undertrykkende bestemmelser, for å vri

retten fra de fattige og rane den svake i mitt folk av retten.»

Her ser vi den bibelske rettstenkningens kjerne: dommeren som utøver sin makt til å endre rettens innhold etter egne interesser eller ideologier, er ikke lenger en rettferdighetens tjener — han er en tyrann i juridiske klær. Det er ikke en mildere beskrivelse enn det. Det er en profetisk tekst — og profetens oppgave er å si sannheten, ikke trøste makten.

Mikas bok og Salomos dom: Ydmykhet som dommerens fundament

Mika 6:8 stiller opp det tredje elementet som enhver dommer burde internalisere:

«Han har kunngjort for deg, menneske, hva som er godt, og hva Herren krever av deg: å gjøre rettferd, elske trofast kjærlighet og vandre ydmykt med din Gud.» Ydmykhet — ikke hovmod. Det er dette som skiller den rettferdige dommeren fra den hovmodige.

Det berømte eksemplet på sann dommervisdom er Salomos dom (1. Kongebok 3:16–28): to kvinner krever begge å være mor til et barn. Salomo befalte å dele barnet i to. Den ekte moren sa: gi henne barnet, bare la det leve. Salomo dømte for henne. Han skapte ikke ny rett. Han avslørte sannheten. Det er dommerens ypperste oppgave: å avdekke virkeligheten — ikke forme den.

Del VIII: Hovmodet som juridisk last

Det juridiske hovmodet

Det vi ser i moderne rettskultur er ikke bare rettsliggjøring som system — det er hovmod som karakter. Norges dommere er uavsettelige embetsmenn, utnevnt for livstid. De er ikke valgt av folket. De er ikke ansvarlige overfor noen velger. De behøver ikke å stå til rette for sine avgjørelser i offentligheten på samme måte som politikere. Og de sitter med makt til å overprøve vedtak truffet av demokratisk valgte representanter.

Denne strukturen er i seg selv ikke nødvendigvis gal — uavhengighet fra politisk press er dommerembetets forutsetning. Men strukturen åpner for et farlig trekk i menneskelig psykologi: det Aristoteles kalte *hybris* — den overmot som oppstår når makt ikke møter motstand, når ingen stiller spørsmål, og når systemet belønner

selvtilstrekkelighet.

I Magnus Lagabøtes landslov var konsekvensen av at lagmannen sviktet sitt embete alvorlig: det å drepe en lagmann *for hans rettferdige lovutsagn* var nidingsdrap. Men det var implisitt klart at lagmannen som *forvridde* lovutsagnet for å favorisere sterke parter, sviktet noe like fundamentalt. Rettens troverdighet hviler på dommerens integritet og selvbegrensning.

Juriststandens selvtilstrekkelighet

Det er talende at mange jurister aktivt motarbeider forsøk på å gjøre rettskilder tilgjengelige for alminnelige borgere. Det er sterke krefter i rettsmiljøet som vil bevare jussens eksklusivitet — fordi «folk uten juridisk skolering» ikke kan forstå den. Denne elitistiske holdningen avslører noe viktig: den juridiske stand ser seg selv som forvalter av en kunnskap som tilhører *dem*, ikke folket.

Men som Rett24 korrekt har påpekt i debatten om rettskildetilgang: «Rettskildene er produsert av fellesskapet, finansiert av skattebetalerne, og regulerer borgernes liv.» At loven er kompleks, er et argument *for* åpenhet — ikke mot.

Del IX: Det økonomiske problemet — domstolen som juriststandens pengemaskin

Premissen ingen snakker høyt om

Det finnes et ubehagelig spørsmål som sjelden stilles i den offentlige rettsdebatten — kanskje fordi de som ville stilt det, tilhører samme stand som ville blitt rammet av svaret:

Hvem tjener på at domstolene driver rettsskapende virksomhet utover sitt mandat?

Svaret er ikke borgerne. Det er ikke demokratiet. Det er ikke rettferdigheten.

Svaret er juristene.

Advokaten tjener uansett utfall

Den norske advokatstanden opererer under et salærsystem der den betalende parten — i de fleste tilfeller — er sin advokats klient, uavhengig av sakens utfall.

Advokatfirmaets salærkrav mot klienten begrenses ikke av at klienten blir tilkjent mindre i erstatning for saksomkostninger enn salærkravets pålydende. Advokaten fakturerer sin klient etter medgått tid. Om klienten vinner eller taper — advokaten har tjent sitt.

Advokatforeningen forbyr riktignok «no cure no pay»-avtaler der salæret er en prosentandel av resultatet — nettopp fordi dette ville gjort advokatens interesse identisk med klientens og potensielt friste til aggressive taktikker. Men det faktiske resultatet av salærsystemet er et annet og kanskje mer alvorlig problem: advokaten har en strukturell interesse i at saken er kompleks, langvarig og full av tvistepunkter — for det er da timene akkumuleres.

Jo mer rettslig usikkerhet som finnes i et rettssystem, jo mer arbeid er det til advokatene. Jo flere tolkningsspørsmål som er åpne, jo flere saker å føre. Jo oftere domstolene skaper ny rett fremfor å anvende eksisterende, jo vanskeligere er rettstilstanden å forutse — og jo mer uvurderlig er advokatbistanden.

Domstoladministrasjonen: Økt saksinnang er godt nytt

Etter et bunnivå i 2022 viser ferske tall for 2025 en kraftig oppgang i sivile saker — fra 12 664 til 13 664 innkomne saker, en økning på nøyaktig 1000 saker, tilsvarende nesten 8 prosent. Domstoladministrasjonens direktør kommenterte dette med begeistring: «Vi har stort fokus på å gjøre domstolene mer tilgjengelige, og vi ser positivt på at flere bruker domstolene til å løse sine sivile tvister.»

I lagmannsrettene er det en vekst i inntekt av anker over sivile dommer, og berammingshorisonten for uprioriterte sivile saker er nå oppe i 10–11 måneder.

Økt saksinnang gir økte budsjetter, flere stillinger og større administrasjon.

Domstoladministrasjonen presenterer tall om vekst som suksess. Og det er kanskje riktig — sett fra institusjonens eget ståsted. Men sett fra borgernes: er det virkelig et gode at stadig flere tvinges til å løse sine konflikter gjennom et kostbart rettsapparat fremfor å komme til enighet direkte?

Falsk premiss, ekte regning

Her er det sentrale poenget du reiser, og det er skarpt: Hvis Domstoladministrasjonen eller rettssystemet som helhet lokker borgere inn i rettsprosesser med det implisitte løftet om at de skal «få sin rettighet vurdert» — og prosessen ender opp med en dom som *skaper ny rett fremfor å anvende eksisterende rett* — da har borgeren betalt for noe han ikke fikk.

Han ble ikke tilbudt tolkning av sin eksisterende rettighet. Han ble tilbudt en lotteri-kupong der dommeren bestemmer om det finnes en rettighet — og i så fall hva den innebærer. Det er en fundamentalt annen tjeneste. Og han ble ikke fortalt det på forhånd.

Det er dette som er det potensielt svikaktige elementet i rettsliggjøringens logikk: borgeren tror han kjøper en vurdering av hva loven sier om *hans* situasjon. I stedet kjøper han — uten å vite det — en mulighet til å bli gjenstand for domstolenes rettsutvikling. Hans sak kan bli brukt til å etablere ny rett for fremtiden, mens hans egne kostnader allerede er pådratt, hans tid allerede er borte, og han ikke fikk det han forventet.

Den juridiske standen vinner uansett. Dommerne bygger sin institusjon. Advokatene fakturerer. Og borgeren — som kom med sin rettighet og sin avtale, og trodde han ville få hjelp til å forstå hva den innebar — sitter igjen med regningen for et spill han ikke forsto han deltok i.

Staten vedgår det: Sakskostnader er den tiltenkte sorteringsmekanismen

Her er det mest avslørende funnet i hele denne analysen — og det er ikke hentet fra kritikere av systemet, men fra **lovgivers egne forarbeider**.

Tvistemålsutvalget, som forberedte den gjeldende tvisteloven, fastslår i NOU 2001:32 B (s. 191–192) at uønskede søksmål ikke skal avvises av domstolen — de skal sorteres ut gjennom lommeboken:

«Åpenbart ugrunnete søksmål må heller motvirkes ved regler om alminnelig omkostningsansvar for saksøkeren, regler om forenklet pådømmelse av saken og begrensninger i ankeadgangen.»

Og Justisdepartementet bekrefter i Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) — selve lovproposisjonen tvisteloven er bygget på — at dette allerede er den faktiske mekanismen i systemet:

«Den reelle skranken for søksmålsanlegg er oftere prosessrisikoen — herunder partenes økonomi og et potensielt sakskostnadsansvar.»

Dette er ikke en utilsiktet bieffekt. Det er en bevisst konstruksjon, skrevet ned av lovgiverne selv: **borgernes økonomi er den tiltenkte portvakten** som bestemmer hvem som slipper inn til domstolen.

Domstolskommisjonen dokumenterte at antallet sivile saker fra privatpersoner falt med 10 prosent i perioden den undersøkte. Tilkjente sakskostnader i tingretten økte med 92 prosent reelt mellom 2009 og 2018 — justert for inflasjon. Det er ikke tilfeldig. Det er funksjonen.

Kombinert med det faktum at domstolene driver «rettsskapende virksomhet» — altså skaper ny rett fremfor å anvende eksisterende — betyr dette at borgeren ikke bare risikerer å tape saken. Han risikerer å bli brukt som råstoff for ny rettspolitik og sitte igjen med regningen for det privilegiet.

Interessekonflikten som ingen er habil til å dømme

Det finnes en dyp strukturell interessekonflikt i det norske rettssystemet som det er verdt å nevne eksplisitt: Begge parter på hver side av skranken — dommeren og advokatene — er jurister. De er utdannet ved de samme fakultetene, sosialisert inn i den samme profesjonskulturen, og bærer den samme grunnleggende oppfatningen av hva rett er og hvem som har retten til å definere den.

Makt- og demokratiutredningen pekte på at rettsliggjøringen «skaper økt etterspørsel etter advokattjenester, mens velferds- og omsorgsprofesjonene kommer i klemme mellom voksende krav og utilstrekkelige budsjetter».

Dommerne trenger ankesaker for å ha noe å gjøre. Advokatene trenger rettstvister for å ha noe å fakturere. Domstoladministrasjonen trenger saksinngang for å rettferdiggjøre budsjettene. Det er et system der alle aktørene bak og foran skranken deler en felles interesse: at rettssalen brukes, at saker ikke løses utenfor systemet, og at rettstilstanden forblir tilstrekkelig uklar til at profesjonell bistand oppleves som

uunnværlig.

Ingen av dem er habile til å reformere dette systemet fra innsiden.

Strafferettens logikk: Staten som anklagere og dommere

I strafferettens verden er problemet enda mer akutt. Her er det ikke to private parter som begge betaler sine advokater. Her er det staten — med politiet, påtalemyndigheten og domstolene som alle er statlige organer — som møter det enkelte individ.

Individet har sin forsvarer. Men dersom politiet manipulerer bevis, påtalemyndigheten lukker øynene, og domstolen stempelvarsler det hele — som i sakene vi gjennomgikk i forrige avsnitt — da møter individet ikke et nøytralt rettsystem. Han møter et system der alle institusjonene arbeider i samme retning, finansieres av de samme budsjettene, og deler den samme korporative interessen i å se seg selv som legitime.

Det er her Klomsæts ord om «når rettsstaten har bestemt seg for at noen skal tas» får sin fulle tyngde. Det er ikke bare et moralsk anklagepunkt. Det er en beskrivelse av en strukturell realitet: i et system der politiet etterforsker, påtalemyndigheten tiltaler, domstolene dømmer, og alle er av samme statlige familie — er det skapt betingelser for systematisk urett mot enkeltmennesket som er strukturelt, ikke bare tilfeldig.

Summen: Et system som tjener seg selv

La oss si det rett ut, slik du reiser det:

Når domstolen skaper ny rett under dekke av å tolke eksisterende rett, og borgeren betaler regningen for denne rettsskapingen gjennom advokatsalærer, rettsgebyrer og tapte rettigheter — og når det juridiske miljøet som helhet profitterer på kompleksiteten, uforutsigbarheten og saksmengden dette systemet genererer — da har vi å gjøre med noe som i sin ytterste konsekvens er en form for **strukturell økonomisk svindel mot borgerne**, utført under rettsstatens banner.

Det er sterke ord. Men de er presise.

Pengene flyter fra borgerne — som betaler advokater, rettsgebyrer og sakskostnader — til et system der ingen av de profesjonelle aktørene har en sterk interesse i at saker løses raskt, billig og uten dem. Det er ikke konspirasjon. Det er insentivstruktur. Og

insentivstrukturer bestemmer atferd over tid, uansett individuelle aktørers gode intensjoner.

Augustin av Hippo sa det i det fjerde århundre: «Remota itaque iustitia quid sunt regna nisi magna latrocinia?» — Fjern rettferdigheten, og hva er kongedømmene annet enn store røverband?

Det er ikke nødvendig å gå så langt som til å kalle det et røverband. Men det er nødvendig å spørre: hvem tjener dette systemet? Og om svaret konsekvent er «juristene» — da er noe fundamentalt galt.

Del X: Er slike dommer «null and void»? — Det juridiske svaret

Spørsmålet som må stilles

Hvis en domstol skaper ny rett på selvstendig grunnlag — uten forankring i lov, avtale eller Grunnloven — og dermed overskrider den kompetansen den er gitt: er dommen da juridisk sett ugyldig? Er den *null and void*?

Det er et presist, viktig og uavklart spørsmål i norsk rett. Svaret er ikke enkelt. Men det er heller ikke tomt. La oss gå gjennom det trinn for trinn — med full juridisk ærlighet.

Trinn 1: Domstolens kompetansegrunnlag

Grunnloven er tydelig. Grunnloven § 49 fastslår: «Folket utøver den lovgivende makt ved Stortinget.» Den lovgivende makt tilkommer folket gjennom Stortinget — ikke domstolene. Stortinget gir loven. Domstolene anvender den.

Lovdata formulerer dette presist: «Domstolenes uavhengighet innebærer altså ikke at de kan gjøre som de vil. Domstolene er, som alle andre, bundet av Stortingets lovgivning.»

Domstolens konstitusjonelle mandat er definert i Grunnloven §§ 88, 95 og 96: å avgjøre rettstvister — ikke å vedta ny rett. Som professor Svein Eng har formulert det i «Rettskildelærens grunnlag» (Fagbokforlaget): «**Domstolene tilkommer ingen**

originær kompetanse til å fastlegge rettskildenormer.» Det motsatte syn leder til «alvorlige inkonsistenser i retten og rettstenkningen» og har «uakseptable allmennpolitiske og rettspolitiske konsekvenser».

Dette er en norsk rettsvitenskapsmann som i klartekst sier: domstolenes autoritet til å skape rett er *avledet* — ikke selvstendig. Den springer ut av Grunnloven og loven, ikke av domstolens egen vilje.

Trinn 2: Hva skjer når kompetansen overskrides?

I forvaltningsretten er prinsippet urokkelig: «Det er institusjonelle grunner til at enkeltvedtak med innhold utenfor kompetansegrunnlaget er ugyldige. Når det aktuelle kompetansegrunnlaget er lov, bryter et slikt vedtak med kravet om legalitet og forutsetningen om at Stortinget fastsetter rammene for forvaltningens myndighetsutøvelse. Om vedtaket opprettholdes, undergraves hensynene til demokrati og maktfordeling. Det håndheves strengt — og domstolene fastslår kort og konsist, uten nærmere drøftelse, at rettsvirkningen blir ugyldighet.»

Det interessante og logisk uunngåelige spørsmålet er: Hvis dette prinsippet gjelder for *forvaltningen* — som jo er et statsorgan med begrenset kompetansegrunnlag — hvorfor skulle det ikke gjelde tilsvarende for *domstolene*, som også er et statsorgan med et klart avgrenset konstitusjonelt mandat?

Svaret i rettsvitenskapen er at prinsippene er parallelle. Legalitetsprinsippet i Grunnloven § 113 gjelder «statens myndigheter» generelt — ikke bare forvaltningen. «Hvis dommere i Høyesterett blir for frirettslige i sine vurderinger, vil det gå på bekostning av rettskildeprinsippene og maktfordelingsprinsippet. Da vil det i verste fall kunne gå utover borgernes forutberegnelighet overfor domstolene.»

Trinn 3: Det juridisk presise svaret — angripelig, ikke automatisk nullitet

Her er den viktige nyanseringen, og den er avgjørende for å forstå hva man faktisk kan si.

Norsk rett skiller mellom to kategorier av ugyldige rettsakter:

a) Nullitet (*null and void*): Rettsakter som er så fundamentalt mangelfulle at de aldri har hatt rettsvirkninger — verken formelt eller reelt. De er ugyldige fra første stund, *ab initio*, uten at noen trenger å angripe dem. Dette er en streng og snever kategori.

b) Angripelige rettsakter: Rettsakter som har tilsynelatende rettskraft inntil de angripes og kjennes ugyldige av en kompetent instans. De er «suspektivt gyldige» — altså gyldige frem til noen med legitimasjon utfordrer dem.

Det ærlige svaret er: En rettsskapende dom fra en norsk domstol er som hovedregel **angripelig** — ikke automatisk null and void. Den har rettskraft frem til den ankes og eventuelt oppheves, eller i ekstraordinære tilfeller kan gjenopptakelse kreves.

Rettskraftinstituttet er grunnleggende for rettsstaten — dommer skal skape forutberegnelighet og ro, ikke leve i evig usikkerhet.

Men — og dette er det kritiske — dette betyr ikke at dommen er *legitim*. Det betyr at systemet har innebygd treghet som beskytter dommers rettskraft. Den faktiske beskyttelsen er prosessuell, ikke prinsipiell.

Trinn 4: Når kan slike dommer faktisk kjennes ugyldige?

Det finnes tre veier der en dom som skaper rett på selvstendig grunnlag faktisk kan angripes som ugyldig:

Vei 1 — Anke: Den klareste veien. En dom som hviler på feil rettsanvendelse — herunder at dommeren har skapt rett der loven gir klar løsning — kan ankes. Høyere instans kan da kjenne dommen feil og avsi ny dom. Dette er systemets primære selvkorreksjonsmekanisme.

Vei 2 — Grunnlovsstridig dom: Grunnloven § 89 gir domstolene «rett og plikt» til å prøve om lover strider mot Grunnloven. Logikken er *reversibel*: Dersom en dom selv strider mot Grunnlovens maktfordelingsprinsipper — fordi den utøver lovgivermyndighet som Grunnloven §§ 49 og 75 eksklusivt legger til Stortinget — er det et prinsipielt argument for at dommen er grunnlovsstridig og dermed ugyldig.

Vei 3 — EMD og EMK artikkel 6: EMD har formulert at rettsavgjørelser kan

underkjennes der de irregulære forholdene «var av fundamental karakter for domstolens evne til å opptre uavhengig for å opprettholde «rule of law» og maktfordeling i staten.» En domstol som driver lovgivning i stedet for rettsanvendelse, undergraver nettopp dette — og det er her EMD-argumentet kan bringes inn som et overordnet korrektiv.

Trinn 5: Det teoretiske argumentet for nullitet i ekstremtilfellene

Her er det juridiske argumentet som er det sterkeste — og som ennå ikke er fullt utviklet i norsk rett, men som har solid fundament:

Dersom en domstol i en konkret sak tar et skritt som er **fundamentalt utenfor sin konstitusjonelle kompetanse** — ikke bare tolker loven kreativt, men aktivt skaper ny rettighetsposisjon som ikke hadde noe som helst grunnlag i eksisterende lov, avtale eller Grunnloven, og dermed utøver ren lovgivermyndighet — da er dommen ikke bare feil. Den er et konstitusjonelt kompetanseovertramp.

Et slikt overtramp kan i prinsippet kvalifisere som nullitet fordi: Det er ingen lovhjemmel for det dommeren gjorde. Ingen av partene avtalte noe som tilsvarer det dommeren bestemte. Grunnloven gir ikke domstolen kompetanse til å lage lov. En rettssakt uten hjemmel i noe kompetansegrunnlag er, etter forvaltningsrettens logikk, ikke bare ugyldig — den er uten rettsvirkninger.

Professor Engls formulering gir det konstitusjonelle grunnlaget: domstolenes kompetanse *speiler grunnloven*. Det som ikke speiles i grunnloven, har domstolene ingen myndighet til å foreta.

Den ærlige konklusjonen

Kan vi si at rettsskapende dommer er *null and void*?

I teorien: Ja — for den klassen av dommer som overskride domstolens konstitusjonelle kompetansegrense på en fundamental og åpenbar måte. Det finnes et sammenhengende konstitusjonelt argument for at slike dommer mangler det rettslige grunnlaget de trenger for å ha bindende virkning. De er *ultra vires* — utenfor den

---

myndighet retten er gitt.

I praksis: De er *angripelige*, ikke automatisk nulliteter. Rettskraftinstituttet beskytter dem inntil de ankes eller gjenopptas. Ingen kan gå bort fra en rettskraftig dom og si «den er null and void» uten at en kompetent instans har kjent den slik.

Det politiske og rettslige argumentet artikkelen reiser: Det er likevel et fundamentalt demokratisk poeng at dommer som skaper rett uten lovhjemmel **bør behandles som om de mangler legitimitet** — ikke bare som om de er feil, men som om de er konstitusjonelt tomme. Dette er en konsekvens av Engls og Grunnlovens logikk. Den som taper en slik sak, har blitt utsatt for noe som ligner på et uhjemlet statlig inngrep. Og uhjemlet statlig inngrep er, etter norsk rett, ugyldig.

Dette argumentet er ennå ikke fullt anerkjent av norsk rettspraksis. Men det er juridisk konsistent, konstitusjonelt forankret — og det er på tide at det formuleres tydelig.

«Justismord i Norge blir oppklart av amatører — ikke av jurister eller politifolk.»

— Thomas Bye, skuespiller og rettssikkerhetsaktivist, sitert i Advokatbladet

Innledning: Systemet reparerer sjelden seg selv

Det er en gjennomgående observasjon i alle de store justismordsakene i norsk rettshistorie — Liland, Moen, Baneheia, Tengs-saken, Klomsæt — at gjenoppreisning ikke kom fra systemet selv. Den kom fra journalister, privatetterforskere, pårørende, advokater som arbeidet for lite eller ingenting, og enkeltpersoner som nektet å gi opp. Systemet, som regel, kjempet imot.

Det betyr ikke at det ikke finnes noen formelle alternativer. Det betyr at de formelle alternativene har klare begrensninger — noen strukturelle, noen praktiske — og at de beste beskyttelsene i praksis er de som ligger utenfor systemet.

Her er en gjennomgang av hva som faktisk finnes, hva det kan brukes til, og hva som mangler.

---

1. Anke — det ordinære rettsmidlet

Det første og viktigste rettsmidlet for den som mener seg urettmessig dømt eller tapende i en sivil sak, er anke. Systemet er tredelt: tingrett, lagmannsrett, Høyesterett.

Hva det kan: Anke til høyere instans gir en ny vurdering av bevisene og rettsanvendelsen. Det er i prinsippet den sterkeste garantien mot feilaktige avgjørelser.

Hva det ikke kan: I straffesaker nektes mange anker inngang til lagmannsretten — ankesiling. I sivile saker kan ankeprosessen ta 10–11 måneder bare i beramningstid i lagmannsretten, og saksomkostningene akkumuleres for hver instans. Den som allerede er utarmet av en rettsprosess i tingretten, har sjelden ressurser til en ny runde.

Strukturproblemet: Anke er kostbart. Det løser ikke problemet med at det er selve systemet som begår feilen — man anker til en høyere del av det samme systemet.

---

2. Gjenopptakelseskommisjonen — bare for straffesaker, og med strenge vilkår

Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker ble opprettet i 2004, som en direkte konsekvens av Liland-saken. Den er et statlig forvaltningsorgan, uavhengig av politiet, påtalemyndigheten og domstolene. Den har egne etterforskere, kan avhøre vitner, oppnevne sakkyndige og begjære tvangsmidler.

Hva det kan: Kommisjonen kan beslutte gjenopptakelse av en rettskraftig dom i en straffesak dersom det fremkommer nye omstendigheter eller bevis som «synes egnet til å føre til frifinnelse eller gi mildere straff». I Baneheia-saken åpnet den saken i 2021, og Viggo Kristiansen ble frifunnet i 2022 etter nesten 21 år i fengsel.

Hva det ikke kan: Den behandler bare **straffesaker** — ikke sivile saker. Terskelen er høy: det kreves nye bevis, ikke bare at man mener den opprinnelige dommen var feil. Og som Thomas Bye har påpekt etter sin teaterforestilling om Liland-, Moen- og Torgersen-sakene: «Justismord i Norge blir oppklart av amatører — ikke av jurister eller politifolk. Derimot har påtalemyndigheten i alle kjente justismord i Norge kjempet med nebb og klør for å forhindre gjenopptakelse.»

Strukturproblemet: Kommisjonen er kritisert for å ikke ta lærdom av gjentatte feil.

Torgersen-saken — der Fredrik Fasting Torgersen hevdet sin uskyld i tiår — ble avvist gjentatte ganger. 279 vitenskapsfolk signerte et åpent brev med sterk kritikk av kommisjonens arbeid. Og den er uten kompetanse overfor sivile saker, som mange av de viktigste feilene begås i — barnefordelingssaker, eiendomssaker, arbeidstvister.

---

3. Sivilombudet — for forvaltningsfeil, ikke domstolsfeil

Sivilombudet er oppnevnt av Stortinget for å vurdere klager på **forvaltningen** — altså NAV, kommuner, departementer og andre offentlige organer. Det er et effektivt klage tilbud mot byråkratiske overtramp.

Hva det kan: Sivilombudet kan undersøke om forvaltningen har behandlet en sak riktig, og gi anbefalinger om retting. Det er gratis og tilgjengelig for alle.

Hva det ikke kan: Det har **ingen myndighet over domstolene**. En feilaktig tingrettsdom kan ikke klages inn til Sivilombudet. Det er et viktig organ mot forvaltningens maktmisbruk, men ikke mot domstolenes.

---

4. Spesialenheten for politisaker — for politiets lovbrudd

Spesialenheten er det organet som etterforsker saker der det er spørsmål om politiet eller påtalemyndigheten har begått straffbare handlinger i tjenesten.

Hva det kan: I Klomsæt-saken var det Riksadvokaten — etter at Spesialenheten hadde henlagt saken — som måtte gripe inn og konstatere at politiadvokat Skavang hadde handlet «kvalifisert klanderverdig».

Hva det ikke kan: Spesialenheten henlegger et stort flertall av sakene. Den er avhengig av tilstrekkelig bevis for at politiet har begått en straffbar handling — og dette beviset er vanskelig å skaffe, særlig fordi etterforskningsmaterialet kontrolleres av politiet selv. Det er å be bukken vakte havresekken.

Strukturproblemet: Som Rett24 har skrevet om i analysen av justismordene: bekreftelsesfellen sitter hardest hos politiets etterforskere. Og det organet som skal etterforske dem, er avhengig av deres dokumentasjon.

---

5. Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) — siste skanse

EMD i Strasbourg er den eneste internasjonale domstolen der **enkeltindivider** kan gå til sak mot en stat. Avgjørelsene er bindende for statene, og brudd må følges opp av Europarådets ministerkomité. Det er det internasjonale systemets siste skanse.

Hva det kan: EMD har felt Norge en rekke ganger. Fetteren i Birgitte Tengs-saken vant i EMD i 2003, og Norge ble dømt til å betale erstatning. Norge er blitt felt i barnevernssaker, fengslingsaker og saker om retten til rettferdig rettergang.

Hva det ikke kan: Det er en **siste utvei**, ikke et raskt rettsmiddel. Alle nasjonale rettsmidler må være uttømt. Saksbehandlingstiden er lang — ofte mange år. Og EMD prøver bare om **konvensjonen** er krenket, ikke om den norske dommen er materielt riktig.

Strukturproblemet: Mange som burde hatt sin sak prøvd for EMD, har verken råd, kunnskap eller krefter til en slik prosess etter å ha gjennomlevet det norske rettssystemet. EMD er en viktig sikkerhetsventil, men en ventil som er vanskelig å åpne.

---

6. Mekling og voldgift — for sivile tvister, som alternativ til domstolen

For sivile tvister — der to private parter er uenige om en avtale, en eiendom, et arbeidsforhold — finnes det alternativer til domstolsbehandling som er raskere, billigere og der partene i langt større grad kontrollerer prosessen:

Utenrettslig mekling er en frivillig prosess der partene med hjelp fra en nøytral tredjepart forsøker å komme til en gjensidig akseptabel løsning. Fordelen er at partene styrer innholdet — ikke en dommer. Løsningen reflekterer deres faktiske interesser, ikke bare lovens bokstav. Det er ingen taper og ingen vinner på dommerens premisser.

Voldgift er et bindende alternativ der partene velger sine egne dommere — gjerne fagpersoner med spesialkompetanse innen det relevante feltet. Avgjørelsen kan ikke ankes. Det er raskere og mer forutsigbart enn domstolsbehandling, men kan bli

kostbart.

Begrensningen: Verken mekling eller voldgift er tilgjengelig for den som allerede er uskyldig domfelt i en straffesak, eller for den som møter statens makt i en forvaltnings sak. Disse alternativene hjelper når begge parter er tilnærmet likestilte og frivillig ønsker en løsning. De hjelper ikke mot statens tvangsmakt.

Det store hullet: Sivile urettmessige dommer

Her er det mest alvorlige gapet i det norske systemet: **Det finnes ingen gjenopptakelsesordning for sivile saker.**

Gjenopptakelseskommisjonen behandler bare straffesaker. En person som mister sin eiendom, sitt samvær med barna, sin virksomhet, eller sin rettsstilling i en sivil sak på grunn av en dom bygget på feil rettsanvendelse, manipulerte bevis eller dommerens rettsskapende kreativitet — har ingen spesiell ordning å henvende seg til. Han kan anke, han kan gå til EMD, men det finnes intet organ med særlig mandat og ressurser til å rette opp sivile feil tilsvarende Gjenopptakelseskommisjonens rolle i straffesaker.

Dette er ikke et lite gap. Det er et enormt hull i rettssikkerhetsnettet.

Det som faktisk fungerer best: Den fjerde statsmakt og sivilsamfunnet

I praksis har de viktigste korreksjonene av justisfeil kommet fra:

Gravejournalister: Journalist Tore Sandberg er den fremste eksempelet — han engasjerte seg personlig i Moen-sakene, investerte år av sitt liv, og bidro til å avsløre Europas eneste kjente dobbelte justismord i drapssaker. Norske medier har imidlertid fått sterk kritikk for å ha vært for passive — for å referere rettens konklusjoner fremfor å drive kritisk journalistikk. Aftenposten erkjente etter Moen-sakene at de hadde forsømt sin rolle.

Private støttespillere og familier: Det er de domfeltes egne nettverk — ikke systemet — som har funnet nye bevis, finansiert ny etterforskning og holdt kampene gående i tiår.

Modige advokater: John Christian Elden i Moen-saken, Sigurd Klomsæt i Baneheia og Tengs — advokater som tok saker de juridisk sett ikke hadde noen garantert inntjening på, og som arbeidet for det som var rett, ikke bare det som var lønnsomt.

Sivile organisasjoner: Foreningen Rettssikkerhet for alle — stiftet av Sonia Loinsworth — representerer en ny modell: borgere som organiserer seg, deler erfaring og skaper kollektiv synlighet om systemfeil som enkeltindivider ikke klarer å gjøre alene.

Hva som faktisk trengs

Basert på denne analysen kan man skissere hva som mangler og hva som burde bygges:

- 1. En sivil gjenopptakelseskommisjon** — et uavhengig organ med mandat til å gjenåpne sivile saker der det er grunn til å tro at dommen er basert på feil eller manipulerte fakta. Dette finnes ikke i dag.
- 2. Uavhengig etterforskning av justisfeil** — Spesialenheten for politisaker er for smal og for avhengig av politiets egne dokumenter. Det trengs et bredere granskningsorgan for systemfeil i retts- og politiapparatet.
- 3. Obligatorisk lydopptak av alle rettsmøter** — Klomsæt begjærte selv opptak i sin sak. Det burde vært standard. Lydopptak gir bevismuligheter i ettertid og disiplinierer aktørene under prosessen. Dette er allerede foreslått av Klomsæt og andre.
- 4. Reell erstatning uten prosess** — den som er uskyldig dømt og frikjent, skal ikke trenge en ny rettssak for å få erstatning. Systemet bør gi automatisk, rask og romslig kompensasjon uten ytterligere belastning.
- 5. Reelt ansvar for bevismanipulasjon** — Riksadvokaten har gitt påtaleunntatelse til Skavang og konstatert «grov uforstand i tjenesten» — men ingen fengsel, ingen langsiktige karriærekonsekvenser. Uten reell straff er det ingen reell avskrekkelse. Det burde finnes en lav terskel for straffeforfølgelse av tjenestemenn som forsettlig eller grovt uaktsomt bidrar til uriktig domfellelse.
- 6. Styrking av pressens rolle** — mediene er den fjerde statsmakt, og den mest

effektive korreksjonsmekanismen i norsk rett. Pressestøtteordninger og pressefrihetsvern bør prioriteres nettopp med rettssikkerhetsargumentet i ryggen.

En sluttvurdering: Systemet er ikke designet for å rette sine egne feil

Den dype sannheten som gjennomgangen av alternativene avdekker, er at det norske rettssystemet — som alle menneskelige systemer — ikke er designet primært for å rette sine egne feil. Det er designet for å produsere avgjørelser og opprettholde sin egen legitimitet.

Magnus Lagabøte visste det. Montesquieu visste det. Det er derfor de begge insisterte på at ingen enkelt makt skulle ha kontroll over hele prosessen. Den som etterforsker skal ikke tiltale. Den som tiltaler skal ikke dømme. Den som dømmer skal ikke fullbyrde.

Når disse maktene flyter sammen — som de gjør i et system der politiet etterforsker, påtalemyndigheten «eier» sakene, og domstolene lar seg lede av den sterkeste bevisføring — da mangler det grunnleggende prinsippet som skal beskytte borgeren.

Den som rammes av dette systemet, er i all hovedsak avhengig av sin egen utholdenhet, sin families støtte, en modig advokat, en engasjert journalist og litt flaks. Det er ikke rettssikkerhet. Det er et lotteri der innsatsen er friheten din.

Del XI: Tre konkrete eksempler — dommere som brøt sin grense

Innledning

Det er enkelt å si at «dommere overskrider sitt mandat». Det er vanskeligere å bevise det konkret, med saksnummer, lovhenvvisninger og dokumenterte faktiske forhold. Tre saker fra norske tingretter illustrerer hva som faktisk skjer når dommermakten frikopleter seg fra sitt konstitusjonelle grunnlag.

Eksempel 1: Giske Marina — dommeren som diktet opp sitt eget sakstema

Sak 24-053777TVI-TMOR/TALE, Tingrett Møre og Romsdal

Giske Marina hadde ett tydelig krav: kommunen utførte en ulovlig matrikkelretting 21. februar 2017 — og den måtte tilbakeføres. Begge parter var enige om sakstema. Giske kommune bekreftet i sitt første tilsvarende svar at tvisten dreier seg om «tilbakeføring av retting i matrikkelen, utført 21. februar 2017». Tingretten bekreftet selv i tre separate dokumenter — dok. 29, dok. 100 og rettsboken — at «sakens hovedtema er knyttet opp mot Giske kommunes retting av matrikkelen den 21.02.2017». Kommunens advokat prosederte full realitet om lovligheten av 2017-rettingen.

Ingen av partene hadde gjort gjeldende at saken gjaldt Statsforvalterens vedtak fra 2022. Dommer Øyvind Panzer Iversen avviste saken med den begrunnelse at kommunen var «feil saksøkt» — fordi saken etter hans oppfatning egentlig gjaldt et sakstema han selv hadde konstruert.

Regelen Iversen brøt er formulert av høyesterettsdommer og professor Jens Edvin A. Skoghøy i fagartikkelen «Partenes påstandsgrunnlag som kompetansebegrensning for domstolene i dispositive sivile saker» (*Jussens Venner*, 2020, s. 207–233): «Det er et ufravikelig vilkår for at en omstendighet skal anses 'påberopt', at en part har brukt den som begrunnelse for sitt standpunkt. Det finnes ikke noe unntak fra dette vilkåret.»

Konkrete lovbrudd:

- Tvisteloven § 11-2 (disposisjonsprinsippet) — dommer over ikke-påstått sakstema
- Tvisteloven § 11-1 (forhandlingsprinsippet) — faktisk grunnlag partene ikke fikk kontrahere
- Tvisteloven § 29-21 (2) bokstav a og c — selvstendige ankegrunner

---

Eksempel 2: Sunnmøre — dommeren som skapte et sameie ingen visste de var del av

Sak 19-132521TVI-SUMO, Sunnmøre tingrett, dom 19. desember 2019

Saken gjaldt en tvist om en båt plass i Giske småbåthavn mellom to parter. Ingen av partene påstod at forholdet var regulert av sameieloven. Ingen prosederte på sameie.

Ingen stevnet de øvrige medlemmene av Giske Småbåtlag.

Dommer Kjetil Gjøn ga saksøker medhold, men begrunnet resultatet med at saksøker har «en ideell sameieandel i lagets eiendeler slik disse til enhver tid er» — og anvendte sameieloven som rettslig grunnlag for eierforholdet.

Her oppstår en logisk selvmotsigelse som dommen ikke adresserer: Sameieloven § 11 gir sameiere forkjøpsrett ved overdragelse av sameieandeler. Dersom båt plassene alltid var et sameie underlagt sameieloven — slik dommeren konkluderer — da var samtlige forutgående overdragelser juridisk tvilsomme, faktisk ulovlige. Petter O. Giske kunne ikke fritt gi eller selge plassen til sønnen i 1998, Olav Asgeir Giske kunne ikke selge til Johansen i 2008 — de øvrige sameiere hadde forkjøpsrett som aldri ble respektert, og aldri ble nevnt, fordi ingen noensinne hadde tenkt på dette som et sameie. Dommeren anvender halve sameieloven og ignorerer den andre halvdel. Han sager av grenen han sitter på.

I tillegg etablerer dommen ideelle sameieandeler for samtlige medlemmer av Giske Småbåtlag — uten at de var stevnet, møtte, eller fikk uttale seg.

Dommeren erkjenner selv i dommen: «*Dommen er ikke avsagt innen lovens frist. Grunnen er fravær i kombinasjon med stor arbeidsmengde.*»

Konkrete lovbrudd dommer Gjøn begikk i sak 19-132521TVI-SUMO

1. Tvisteloven § 11-2 — sameiekonstruksjonen ble aldri påstått av noen av partene
2. Tvisteloven § 11-1 (3) — partene fikk ikke kontrahere om sameielovens forkjøpsrettsregler
3. Tvisteloven §§ 1-3 og 15-3 — øvrige lagsmedlemmer fikk rettsposisjonen endret uten å være parter
4. Intern logisk selvmotsigelse — sameieloven brukes selektivt: eierrett ja, forkjøpsrett nei
5. Domstolloven § 19-4 — dommen erkjenner selv fristbrudd

Dommeren dømte for noe **ingen av partene hadde påstått**.

Saksøkers påstand: «Olav Asgeir Giske er eier av båt plass.» Saksøkte påstand: «De saksøkte frifinnes.»

Ingen av partene påstod sameie. Ingen prosederte på sameieloven som rettslig grunnlag for *eierskap*. Dommeren konstruerte selv «ideell sameieandel i lagets

eiendeler» — et rettsforhold ingen ba om. Dette er brudd på § 11-2 første ledd: retten kan bare bygge på påstandsgrunnlag som er påberopt.

---

2. Tvisteloven § 11-1 — kontradiksjonsprinsippet

Dersom sameiekonstruksjonen kom opp under hovedforhandlingen uten at partene hadde forberedt seg på det, er § 11-1 tredje ledd brutt: omstendigheter retten bygger på må ha vært fremme på en slik måte at partene har hatt «foranledning» til å uttale seg.

Sameielovens forkjøpsrettsregler — som er en direkte konsekvens av sameiekonstruksjonen — ble aldri drøftet. Det betyr at ingen av partene fikk uttale seg om de viktigste rettsvirkningene av dommerens egen konstruksjon.

---

3. Tvisteloven § 1-3 og § 15-3 — nødvendige parter

Dommen etablerer at alle medlemmer av Giske Småbåtlag har «ideelle sameieandeler». Det er en dom som direkte berører rettsposisjonen til samtlige medlemmer av laget — som ikke var parter i saken og ikke fikk uttale seg.

§ 15-3 om tvungent prosessfellesskap krever at alle som en dom vil binde direkte, skal være parter. En dom som skaper sameie for en hel gruppe mennesker uten at de er stevnet, er prosessuelt mangelfull.

---

4. Intern logisk inkonsistens — rettslig selvmotsigelse

Dette er ikke et brudd på en enkelt paragraf, men en **fundamental faglig feil** som gjør dommen materielt uholdbar:

Dommeren anvender sameieloven til å etablere eierforholdet. Men sameieloven § 11 gir sameiere forkjøpsrett ved overdragelse. Dersom båtplassene alltid var et sameie:

- Kunne Petter Giske ikke fritt gi plassen til sønnen Olav Asgeir — forkjøpsrett
- Kunne Jogeir Giske ikke selge til Johansen — forkjøpsrett
- Alle overdragelsene saken hviler på er ugyldige etter samme lov

Dommeren sager av grenen han sitter på. Han anvender halve loven og ignorerer den andre halvdel. Det er ikke et grensespørsmål om skjønn — det er en logisk selvmotsigelse som gjør dommen internt inkonsistent.

---

5. Domstolloven § 19-4 — fristen for avsigelse

Dommeren erkjenner selv i dommen:

«Dommen er ikke avsagt innen lovens frist. Grunnen er fravær i kombinasjon med stor

---

arbeidsmengde.»

Domstoloven § 19-4 setter frister for når dom skal avsies etter avsluttet hovedforhandling. Brudd på denne fristen er ikke bare en formalitet — det er et brudd på en lovpålagt plikt som kan utløse erstatningsansvar for staten etter tvisteloven § 20-12.

Hva de to sakene har til felles

Begge sakene viser det samme grunnmønsteret: En dommer som ikke anvender loven på det faktum og de påstander partene har lagt frem — men som selv konstruerer det rettsforholdet han finner passende, og deretter dømmer etter det.

Er det dumskap eller ondskap som driver slike dommere? Du konkluderer.

Det er ikke tolkning. Det er rettsskaping. Og rettsskaping er ikke dommerens oppgave.

Professor Svein Eng ved Universitetet i Oslo slår fast i «Rettskildelærens grunnlag» (Fagbokforlaget): «Domstolene tilkommer ingen originær kompetanse til å fastlegge rettskildenormer.» Tvistemålsutvalget formulerte selv i NOU 2001:32 B den tiltenkte konsekvensen: at uønskede saker skal motvirkes gjennom «alminnelig omkostningsansvar» — altså at borgernes økonomi er den tiltenkte portvakten, ikke domstolenes kreativitet.

Når dommeren i stedet for å anvende loven begynner å skape den, har han forlatt sin konstitusjonelle rolle og trådt inn i lovgiverens. Det er et demokratisk problem. Det er et rettssikkerhetsproblem. Og — som disse to sakene viser — det er et praktisk og dokumenterbart problem som rammer virkelige mennesker.

Del XII: Hva bør gjøres?

Tilbake til kilden: Avtaleretten som rettens fundament

Den viktigste kulturendringen er å gjenopprette forståelsen av hva rett egentlig er. Rett er ikke noe domstolene eier. Rett er det som oppstår mellom frie mennesker som forplikter seg til hverandre. Domstolene er et instrument for å hjelpe oss å forstå hva vi har forpliktet oss til — og håndheve det.

Denne forståelsen er ikke naiv. Den er svært krevende for en dommer — den krever nøye lytte til hva partene faktisk mente, finne den berettigede forventningen, holde seg til lovens ordlyd selv når dommeren personlig ønsker et annet resultat. Det er langt vanskeligere enn å «tenke kreativt».

Sterkere demokratisk kontroll

Demokratiet er ikke tjent med dommere som er helt uansvarlige. Det amerikanske systemet — der nominasjoner til Høyesterett er politisk offentlige — har sine problemer, men det har en åpenhet om at dommere tar valg som det norske systemet later som ikke eksisterer.

En begynnelse ville være å kreve at Stortinget spiller en rolle ved utnevning av høyesterettsdommere. Det ville synliggjøre at domstolenes rettskapende virksomhet ikke er nøytral, og at demokratiet bør ha noe å si.

Rettsliggjøringens reversal

Samfunnet bør bevege seg i retning av å løse flere konflikter politisk og færre juridisk. Makt- og demokratiutredningen hadde rett: det er «god grunn til å se kritisk på rettsliggjøringen, og i større grad søke å plassere samfunnsansvar politisk og ikke rettslig.»

Politikere som abdiserer fra vanskelige spørsmål ved å overlate dem til domstolene, fraskriver seg ansvaret de er valgt for å bære. Og dommere som villig fyller dette tomrommet, overtar en rolle de ikke er gitt.

Tilbake til Montesquieu og Landsloven

Den viktigste enkeltreformen er ikke en lovendring. Det er en kulturendring — i rettsmiljøet, i utdanningen av jurister og i den offentlige forventningen til hva dommere er.

Dommere må igjen lære at de er «munnen som uttaler lovens ord» — lagmannen som er «satt til å si frem loven for folk». Ikke dens arkitekter. At deres legitime domene er å tolke og anvende rettigheter og forpliktelser som er inngått av parter — ikke å skape ny politikk under juridisk dekke.

Dette er ikke et krav om svake domstoler. Det er et krav om ydmyke domstoler. Om

dommere som kjenner grensene for sitt mandat og respekterer dem — ikke fordi de er tvunget til det, men fordi de forstår at rettssystemets legitimitet hviler på nettopp denne selvbegrensningen.

Konklusjon: Rettens tjener, ikke dens herre

Det finnes en dyp sannhet i det gamle latinske ordtaket: *Ubi ius, ibi remedium* — der det finnes en rett, finnes det et rettsmiddel. Men det finnes også en advarsel i den klassiske tradisjonen: *Summum ius, summa iniuria* — den høyeste rett kan bli den høyeste urettferdighet.

En dommerstand som har glemt sin begrensning, er farlig — ikke fordi dommerne er onde mennesker, men fordi systemet som omgir dem oppmuntrer til ekspansjon. Uavsettelige embetsmenn med tolkningsmonopol over lovens innhold, isolert fra demokratisk ansvar, med stigende selvbevissthet om sin rolle som samfunnsformere — det er en beskrivelse som burde gi enhver demokrat grunn til ettertanke.

Gulatingsloven fra 900-tallet visste det. Magnus Lagabøtes landslov fra 1274 visste det. Montesquieu visste det i 1748. Femte Mosebok visste det for tre tusen år siden. Alle fortalte oss det samme: dommerens embete er hellig nettopp fordi det er *begrenset*. Den som er satt til å si frem loven, hugger ned all rettferdighet hvis han begynner å skape den.

Montesquieu sa at alle med makt er tilbøyelige til å misbruke den. Det er ikke et pessimistisk utsagn. Det er en realistisk beskrivelse av menneskelig natur. Og det er nettopp derfor han — og de som etter ham bygde rettsstaten, og de som tusen år tidligere bygde tingordningen på Vestlandet — insisterte på at dommeren måtte holdes innenfor sitt mandat.

Det er på tide å huske det.

Kildeliste

Norsk lovgivning og rettskilder

- Gulatingsloven (ca. 930, skriftfestet ca. 1100-tallet)
- Magnus Lagabøtes landslov (1274), Lovdata (bokmålsversjettelse 2024)
- Norske Lov 5-1-1 og 5-1-2 (1687)
- Grunnloven §§ 3, 49, 88–89, 95–96, 113 (1814, revidert)
- Avtaleloven av 1918, særlig § 36
- Kjøpsloven § 89 (1988)
- Tvisteloven §§ 1-1 og 1-3 (2005)

Norsk rettspraksis

- Rt. 1952 s. 989 (Telefonsjikanedommen)
- Rt. 1980 s. 569 (Alta-saken)
- Rt. 1988 s. 276 (Røstad-dommen)
- HR-2021-417-P (Klimasøksmålet)

Norske offentlige utredninger og stortingsdokumenter

- NOU 1999:19 *Domstolene i samfunnet*
- NOU 2002:11 *Dømmes av likemenn*
- NOU 2003:19 *Makt og demokrati*
- St.meld. nr. 17 (2004–2005) *Makt og demokrati*
- Innst. 110 (2004–2005) om tvisteloven

Juridisk teori

- Torstein Eckhoff og Jan E. Helgesen, *Rettskildelære*, 5. utg. (2001)
- Knut Bergo, «Rettskildelærens gjenstand og metoder — en kritikk», Juridika (2023)
- Obiter Dictum, «Domstolenes rettskapende virksomhet» (2022)
- Store norske leksikon: *avtaleretten*, *maktfordelingsprinsippet*, *rettsskapende virksomhet*, *rettskildelære*

Filosofi og politisk teori

- Montesquieu, *De l'Esprit des Lois* (1748)
- John Locke, *Two Treatises of Government* (1689)
- Aristoteles, *Politikken* (ca. 350 f.Kr.)
- Augustin av Hippo, *De Civitate Dei* (ca. 413–426 e.Kr.)

Internasjonale rettskilder

- UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, art. 4
- Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) art. 6

Bibelske tekster

- Femte Mosebok 16:18–20; 17:11
- Ordspråkene 17:15; 21:2
- 1. Kongebok 3:16–28 (Salomos dom)
- Jesaja 10:1–2
- Mika 6:8

Justisfeil, rettssikkerhet og kriminelt maktmisbruk

- Sigurd Klomsæt, intervju: «Når rettsstaten har bestemt seg» (YouTube, 2024/2025)
- Sonia Loinsworth, *Uskyldig dømt* og podcast «Rettssikkerhet? Bak fasaden på rettsstaten Norge» (2024–2025)
- Foreningen Rettssikkerhet for alle, www.rettssikkerhet.org
- VG, «Riksadvokaten: Politiadvokat gjorde grov tjenestefeil i Klomsæt-saken» (2014)
- Dagbladet, «Riksadvokaten: Grov uforstand av politiet i Klomsæt-saken» (2014)
- E24, «Sigurd Klomsæt frifunnet for 22.juli-lekkasjer» (2013)
- Aftenposten, «Klomsæt frikjent» (2013)
- Advokatbladet, «Hadde jeg blitt hørt i 2009, hadde Viggo Kristiansen vært en fri mann for lenge siden» (2022)
- Dagbladet, «Klomsæt: Krenkes av staten Norge» — om Baneheia og Kristiansen (2024)

Presse og debatt

- Rett24, «Jurister har ikke enerett på retten» (2025)
- Rett24, «Tre mot to i Høyesterett om legalitetsprinsippet» (2024)
- Minerva, «Rettsliggjorte og abdiserte politikere» (2024)
- Lovdata, «Domstoler, maktfordeling og uavhengighet»
- Lovdata, «Grunnloven og maktfordelingen»

*****

Vi står til tjeneste med rettsutgreiinger

<https://giskeparalegal.no/>

Rettsanalyser – Dokumentutarbeidelse.
Vi skriver, analyserer og strukturerer